

BÖLÜM 3

OSMANLI-İRAN SINIRINDA BİR KARANTİNAHANE: KIZILDİZE

Hakan KAYA¹
Hayrettin PULAT²

GİRİŞ

Tarihin değişik devirlerinde ortaya çıkan salgın hastalıklara karşı farklı tedbirler alınmıştır. Bu doğrultuda salgının görüldüğü yerleri kordon altına almak, sokaklarda ve salgının görüldüğü yerlerde ateşler yakmak, evlerin duvarlarını bazı kimyasal maddeler ile –absent ve sirke gibi- ıslatmak ve karantina uygulanmak gibi tedbirler sayılabilir. Bu tedbirler salgınlara karşı tıbbi dair bilginin az olduğu dönemlerde sıklıkla uygulanmaktaydı. Daha etkili bir çözüm olan ve sonraki süreçte kurumsallaşan karantina uygulaması önceki devirlerde uygulansa da ilk ciddi karantinalar XIV. yüzyılda Akdeniz limanlarında tatbik sahasına konulmuştur. Kırk gün anlamına gelen karantina kelimesi sonraki süreçte sadece limanlarda değil kara sınırlarında da uygulanmaya başlanmıştır.

19. yüzyılda salgın hastalıklarla ilgili raporlar ve dönemin yazarları tarafından kaleme alınan eserler bulunmaktadır. Ayrıca Osmanlı coğrafyasında meydana gelen salgınlar, devletin bu hastalıklara karşı takip ettiği yol ve aldığı önlemler ilgili araştırmalar bulunmaktadır (Mustafa Behçet Efendi, 1831). Bu konuda Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi tarafından hazırlanan, *Kolera Risalesi/İllet-i Cedide Risalesi* kolera salgınının gelişmesi, etkileri ile tedavisi hakkında detaylı bilgiler vermesi ve ilk olması bakımından oldukça mühimdir (Mustafa Behçet Efendi, 1831).

OSMANLI DEVLETİ'NDE KARANTİNA UYGULAMASI

Osmanlı Devleti, salgın hastalığının izalesi için III. Selim döneminde bazı çalışmalar yapmıştır. Bu doğrultuda Tersane-i Amire bünyesinde açılan tıp mektebinde vebanın bertaraf edilmesi için çalışmalar yürütülmüştür. Ayrıca bu amaçla Rumlar tarafından kurulan bir veba hastanesi Osmanlı Devleti'ne iltica eden

1 Dr. Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Yeniçağ Tarihi AD, hkaya@agri.edu.tr

2 Arş. Gör., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Yakınçağ Tarihi AD., hpulat@agri.edu.tr

lamalardaki aksaklıklar neticesinde meydana gelen şikâyetler, Kızıldize Karantihanesi özelinde Osmanlının bu girişiminin başarılı olmadığını göstermektedir. Fiziki ve beşeri koşullardan dolayı bir biçimde sürekli şikâyetlerin olması hem Osmanlılar nezdinde hem de gelen yolcular nezdinde hoş bir izlenim ve anılar bırakmamıştır.

KAYNAKÇA

Başkanlık Osmanlı Arşivi

- Cevdet Sıhhiye (C.SH) 14/651.
Dâhiliye Mektubi Kalemi (DH. MKT) 949/35.
Hariciye Mektubi Kalemi (HR. MKT) 219-39; 561-56; 478-66; 467-63; 464-54; 463-26; 472-59.
Hatt-ı Hümayun (HAT) 948/40784; 488/23967; 1229/47952-1; 1229/47952-2; 1229/47951.
İrade Dâhiliye (İ.DH) 435-28746.
İrade Hariciye (İ.HR) 173-9430.
İrade Meclis-i Vala (İ. MVL) 180-5407; 309-12817; 387-16905; 312-13034.
Meclis-i Vükela Mazbataları (MV) 79-7.
Sadaret Meclis-i Vala Evrakı (A. MKT. MVL) 31/83; 95/83; 3420/256450; 246/18393.
Sadaret Mühimme Kalemi Evrakı (A. MKT. MHM) 160/21; 570/12; 557/14.
Şura-yı Devlet (ŞD) 2772-60.
Yıldız Mütenevvi Maruzat (Y.MTV) 78-106.

Telif ve Tetkik Eserler

- Ahmed Lütfi. (1302), *Tarih-i devlet-i aliyye-i Osmaniye*, C. V, İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.
Aktaş, E. (2015). *Erzurum ve Trabzon vilayetlerinde salgın hastalıklar (1838-1914)*. [Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Erzurum.
Akyıldız, A. (2018). *Osmanlı merkez bürokrasisi 1836-1856*, İstanbul: Timaş Yayınları.
Atmaca, M. (2020). “Semavi bir ceza”: 19. yüzyıl Osmanlı-İran sınırında veba, *Toplumsal tarih*. 54-60.
Aydın, H. (2020). “Cumhuriyet dönemi toponimi politikaları ve Ağrı’da değişime tabi tutulan yerleşim yerlerinin isimleri (1923-1970)”, *Yakın dönem Ağrı tarihi*. Ed. Ahmet Edi-Yakup Karataş, Bursa: Ekin Basım Yayım Dağıtım.
Berkes, N. (2012). *Türkiye’de çağdaşlaşma*. Yayına Haz. Ahmet Kuyaş, İstanbul: Yapı kredi Yayınları.
Carter V. F. (2019). *Osmanlı imparatorluğunda bürokratik reform: Babîli 1789-1922*. Çev. Ercan Ertürk, İstanbul: Alfa
Çalışkan, A. (2020). “Osmanlı kenti Bayezid’de salgın hastalıklar ve bazı asayiş problemleri (XIX. yüzyıl ve XX. yüzyıl başları)”, *Pamukkale üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü dergisi*, Denizli. 39/1-19.
Doktor İbrahim Edhem. (1925). *Türkiye’nin sıhhi ve ictimai coğrafyası (Bayezid Vilayeti)*. İstanbul: Kâğıtçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi.
Doktor Şerif Bey. (2011). *Erzurum vilâyeti sıhhi ve ictimai coğrafyası*. Haz. Murat Küçükkuşurlu. Trabzon: Serander.
Erkal, M. (1991). “Arşın”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. III, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları: 411-413.
Moltke, H. v. (1960), *Türkiye’deki durum ve olaylar üzerine mektuplar 1835-1839*, Çev. Hayrullah Örs, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
Kıray, E. (2015). *Osmanlı’da ekonomik yapı ve dış borçlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
Mehmed Ataullah Şanizade (1290). *Şanizade tarihi*, C. II, İstanbul: Bakırcıbaşı Mehmed Efendizade

Osmanlı-İran Sınırında Bir Karantinahane: Kızıldize

- Süleyman Efendi Matbaası.
Mustafa Behçet Efendi, *Kolera Risalesi*.
Panzac, D. (2011). *Osmanlı imparatorluğu'nda veba(1700-1850)*. Çev. Serap Yılmaz, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
Salname-i Vilayet-i Erzurum, Hicri 1287; 1288; 1289; 1290; 1291; 1292; 1293; 1294; 1299; 1317/ Mali 1315.
Sarıyıldız, G. (1994). "Karantina meclisinin kuruluşu ve faaliyetleri", *Belleten*. Ankara. LVIII/222: 329-376.
Şahin, S. (2019). *Sivas Vilayeti'nde kolera salgını (1893-1896)*, [Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü].
Şemsettin Sami. (2007). *Kamus-i Türkî*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
Takvim-i Vekayi. (1254).
Uludağ, O. Ş. (1938). "Son kapitülasyonlardan biri: Karantina", *Belleten*, Ankara. II/7-8: 446-467.
Ünver, A. S. (1999). "Osmanlı tebabeti ve Tanzimat hakkında yeni notlar", *Tanzimat 2*. İstanbul: ME. 933-960.
<https://www.tkgm.gov.tr/tr/icerik/osmanlica-tapu-terimleri-sozlugu>, Erişim Tarih ve Saati: 12.01.2021/01.05.